

Tímár Máté: Miszter Forgács Mihály

Születése előtt titok volt, Miska lett, s veszett volna béresnek az utolsó kapavágásig Mihályképpen, ha nem jelöli olyan kacskaringóssá élete folyását a sors. Kanászévek, mezítlábsértő tarló, dideregtető hajnali harmatok, bőrrepszto, goromba szelek, két mázsa búza, girhes malac, barmok jászolában hálás, majd kisbéresség, középsőbéresség, kocsisság, több bérért, derékszaggató kaszálással, nyaktörő asztagrakással, merthogy az öregbérességhez nem jussolt elegendő erélyt, s különösebb értelmet se, mely kiválasztatta volna. Idején házasságot kéthetente való otthonhálással, sorakozó gyerekekkel fonnyadó asszonnyal, tehetetlenülve csőszbotot, s végezetül egyenlőséget, mert hiszen a legutolsó három ámen még a koldusnak is kijár.

Csakhat úgy van az, hogy az egyik hegy hava völgyre lel, lecsorog a patakba, az a folyóba viszi s tengerre talál, míg a másik hegyé nagy hurkokat rajzolva kanyarog a lefolyás után, és mocsárba fullad, mielőtt az üdvösség deltájához érne. Pedig talán edesebb a vize, s nagyobb titkokat közölt véle az árjába mosolygó nap, meg az asszonytermészetű holdvilág. Hiába. Hiszen születése előtt mindenki titok, halála után úgyszintén titok, - csak a kettő között lebbenti fel néha arcáról, a titok fátyolát az élet...

Titokból született Forgács Mihály fia is, akinek már a sírkeresztjét is feltüzeltette a tél, hogy a neve se legyen több örökös titoknál. S talán még annyira sem lenne érdemes, hogy mégegyszer szabadjára engedjük sorsa nyomán a fürkésző képzeletet, ha nem ír 1904-ben édesapjának az Egyesült Államok Detroit városából Bálint, a testvérbátyja. Indítaná hozzá örökgyerekként valamelyik fiát, merthogy gyerektelen, maholnap gondviselőre szorul, ahogyan örökösre a háza.

Idősebb Forgács Mihály fazekasi csősz a tanítóhoz vitte a sokbélyeges levelet, meghallgatta a tartalmát, az értelmét is tudakolta. Miféle ország, messzebb van-e Taliánországnál, ahonnan két hét alatt gyalogolt haza, amikor Ferenc Jóskának felmondtak az olaszok, s amikor megtudta, amit a tanító is tudott, arasszal megmérte a földgolyó hasán az innen odáig való távolságot, egy kérdést még mindig megért néki a bátyja...

- Mondja tanító úr, miféle ember való abba az Amerikába?

A tanító feltolta a pápaszemét...

- Hogy érti Mihály bácsi?

- Hát hogy kocsis-e, béres-e, pásztor-e, vagy olyan tizenkettőmagával egy tucat?

A pápaszem visszacsúszott az orr horgára, miután végigdöcögött a homlok ráncain, jelezve, hogy értetlen a fej.

- Azért kérdezem - folytatta a csősz - , mert Pál fiam parádéskocsis a rigalyosi uraságnál, János fiam béres Dérczy úrnál, a décsi árendásnál, András fiam gulyás Halmagyon,

számadó lesz igencsak jövőre, több fiam pedig nincsen, hacsak születésre a harmadik, Mihály nem, aki tizenegy mással együtt teszi a tizenkettőt..

-A tizenkettőt?

- Az asztagon szédül, a bakon szamaritánus, merthogy minden gyalogost a szekérre hív, pásztornak lusta, csak a mesével ékes. Lassan anyányi a leánya, de egyre azt firtatja, miért úr az úr, miért szegény a szegény, miért a tizenkettedik kereszt az aratóé, miért negyedes a kapás, mintha nem így sorsolná ezt az Isten a világ megteremtése óta. – Kicsike szünet után: - Melyiket küldjem hát Amerikába?

A tanító elgondolkodott, mielőtt tanácsolt, s miközben tajtékpipáját tömte a Forgács Mihály kostökczacskójából, kilesett az ablakon, útnak eresztette pillantásait a virágzó meggyfák zümmögő méhecskéi után. Merthogy sokgyerekes volt a tanító, a harmadik fia képzőre esedékes, a pappal nem egyezett, az asszony hordta a hetediket, jólesett hát néha elrugaszkodnia a valóságtól.

- Akkor küldené talán a harmadikat, Mihályt – döbönt vissza végezetül kopott valóságához. – Mert ottan nem kell asztagot rakni, a kocsit kiüzte a divatból az automobil, s a gulyásságnak is lejárt.

Még egyszer megtömte a pipáját, öreg Forgács Mihály megköszönte a szívességet, istennek ajánlotta, és a hatvanöt zsivajgó gyerekre, meg a gondjára hagyta. De csak addig, míg a nap helyet cserélt hűgával, a holdvilággal. Mert akkor újra megtért vén Forgács Mihály, kétarasos dohánylevelek vastagították a szüre ujját, inge derekából pedig rózsás borítékot, papírost vont elő, mert másfélével nem szolgálhatott Walfis, a szekeres vándorkereskedő.

- Írja meg tanító úr, hogy tiszteltetem Bálint bátyámat jóegészséggel. Édesapám, édesszülém sírját felmagosítottam, gyeptéglával kerítettem. Misére is befizettem a lelkükért. Misére is befizettem a lelkükért. Más újság nincsen. Más újság nincsen. Meg hogy a harmadik fiamat, Mihályt jószívvel hozzáutalom, ha küld ötven forintot, hiszen nekem se lett ingyen. A nevére is veheti, s rendelkezhet véle, akár a sajátjával.

-A családjával megbeszélte?

- Megbeszéli-e a felhő a földdel, hogy jéggel veri el azt, amit a munka, az eső, meg az imádság feldajkált?!

A tanító megborzongva írta, másnap piacjárók a postára vitték, s mire a cigánymeggy elővöröslött a zöld levelek árnyékából, megtért a válasza is, kibéelve kétszáz forint ára dollárral. Ötven a harmadik Mihályért, ötven gyászmisékre, száz pedig a szülők kőkeresztjére.

Mihály a szóban forgó szeptemberben szabadult a hathónapos summásságból, októberre letörték a részes kukoricát, s amikor az utolsó sor szárát vágják, így szól hozzá az apja:

- Mához két hétre indultok Bálint bátyádhoz, Amerikába. Mindent elrendeztem helyetted, mehetsz.

És Mihály elindult feleségével, Magyar Nesztével, leányával, a nyolcesztendő Monival, meg három négyvékás magyar zsákkal, bennük ruhafélékkel, sütetnyi kenyérrrel, féloldal szalonnával, bográccsal, néhány zacskó száraztésztával, és hatvan forinttal, amit apósától végkielégítés gyanánt kapott az asszonya. vitte őket a vonat, búcsúztatták a folyók, erdők, tornyok, hegyek, azután Magyarország, Európa is, s mire leteperte volna őket a tenger, máris félfalnyi nagy hajó hátán úsztak a végesincs óceánon.

Forgács Mihály hidegen rágta a pipaszárat. Gondolatai elhagyott falujában kalandoztak, melynek határát jókedvéből sohasem hagyta el. Katonaságért, ha idegen határba állt el cselédnek, meg Amerikába. Az asszonyt gyötörte a tengeri betegség, jajongott, átkozta a napot, csak leánya, Moni lapozgatta szorgalmasan azt a könyvet, amit honnan, honnan nem, magával hozott.

- Mondja édesapám, miért mindig a harmadik királyfi győz a mesében?- kérdezte.

Apja éppen felaprította a fedélzet zugából szerzett rozoga ládát, tüzet rakott belőle, s pirítani kezdte a laskatésztát, hogy betyárost főzzön halálfélelmes feleségének. Szabad, nem szabad, nem firtatta, de sejtette a tilost. Más tüzet nem látott, hátha észrevették a ládalopást, a fa nedves volt, nagy füsttel árulkodott, s a hozzá hasonló, s a hozzá hasonló fedélzetközi utazók ugyan gyanúsán tekergették arafelé a nyakukat. Nem érdekelte hát a mindenkor győzedelmes harmadik királyfi. Éppenszak odavetette a szót...

- Miért? Azt ő tudná megmondani...

De a leánya nem hagyta ennyiben...

- Azért mert az első királyfié a királyság, a másodiké a katonaság, az övé meg az igazság...

- Az igazság... – mondta keserű szájjal Forgács Mihály, és vizet öntött a szalonnaszírban sercegő laskára...

- Az igazság... - S már gyámolította is a rászorulót. – Ne búsuljon édesapám, megtaláljuk Amerikában az igazságot, hiszen maga is harmadik fia nagyapámnak.

Útban volt Mihály a kóstolás, meg a felelet felé, amikor ugyan hányva a krucifikszet, tüzének rohant egy hajós. Ordította a fájert, meg az anyád keservét, meg a gyerek fülének nem valót, a lába pedig egyre rugdosta volna bogrács támasztékát, ha nem áll elébe, s veszi elő császári és királyi német tudományát Forgács Mihály.

- Az asszony krank... bettkrank... maródi... ferstéhen herr feldvébel. Ik Mikháel Forgács meldegehorzám...

A hajós egyre tovább, Mihály nikt ferstéhen... A laska billegett, az asszony jajgatott, s a jóféle paprikaszag előcsalta a kapitány. Mi az, mi az? Magyar kutya... ik meldegehorzá... s végezetül segített a szag. A kapitány tányért hozott, megsántult a szabály, s mire az a felhőverő szoborasszony előbukkant a látóhatár félköre alól a New York-i kikötő torkában,

már a fél hajónak főzött Forgácsné Magyar Neszte. Mihály pedig rákapott a bagóra, amitől a hajósok percenként nagy, barna, habos tócsákat köptek a fedélzetre...

Nem is őrizett meg többet az emlékezete az amerikai útból harminc-egynéhány esztendő utánra (amikor az öregcsősz a vánkospuha mesgyefüveken ülve, sorsát mesélte annak a rajongó kanászgyerekeknek), mint az a felhőkbe magasodó kőasszonyt, a betyáros bográcsot, meg a matrózok rágódohányát. Merthogy az sokkalta jobb volt, mint a félig szívott krumplilevel alja, amit olykor drótozott pipájából a tenyere öblébe kotort...

Ősz volt már. Zörgött a kukoricalevél. Reggelente libabőrt rántott a lábszára a harmat. Itt-ott tükönd-tüzek kojtoltak, s a föld felé csapódva úgy szállott a füstjük, akár színesedő szeptemberi erdőkből a köd, s a múlt idők mélyéről az emlékezés. Csak a mogyoróvirágok rózsaszínlettek még, a tarlókon a tisztessé fehérlett, s a mezei rovarok is egyre egyhangúbban dongtak, mintha ők is kívülről tudták volna már a Forgács Mihály bácsi sokszor elmondott históriáját...

- New Yorban Bálint bátyám várt. Mindenki várt valakit. Azt a Jiri nevezetű csehet is a testvére, akivel úgy-ahogy összekomáskodtam a hajón, merthogy az ezredünkben szolgált. Ő mondta Mikháel, én mondtam Gyuri, vigéc, gut, jonapot, több se futotta közös kasszára, de hát ez is több volt, mint a semmi. Szóval mindenkit várt valaki, ha más nem, hát a vigécek, akik pénzéért eligazították a tanácstalant. Magyarat a magyar, csehet a cseh, polyákot a polyák, merthogy minden fajta népségek voltunk. Csak a német meg a zsidó igazította el vérét ingyen. A Jiri testvére is Detroitból jött, Bálint bátyám is, a Miszter Ford embere volt mind a kettő, csakhogy nem ismerték egymást, amit furcsálltam is akkor. Bálint bátyám urasabb kinézetű volt, mint otthona jegyző úr, tán még az uraságnál is. A magyar beszédet ropogtatta, sietni, úgy sietett, mint akit a kénytelenség kerget, s barátságos se volt. hogy minek hoztam az asszonyt. A feleségem. A gyereket otthon hagyhattad volna. Az is az enyém. Valamit az ágyomról dűnyögött, s még akkor éjszaka továbbutaztunk. Mondom neki Jamestown előtt, vagy után, már nem is tudom, valami Panna folyónál..... Nagy folyóvíz volt... Szóval, mondom neki..... Bálint bátyám, itt nincsen szegény ember? Hogy-hogy? Hát hogy mindenki olyan uras... Feleli: Majd látod, ha éled. Clevelandra még vélekszek, másnap, nem, harmadnap meg Detroitban voltunk, a Nagy Tavak mentén, ahol az Államok Kanadával mezsgyés. Jobbadán pénzért adta a szót Bálint bátyám, a nagyszülők keresztjét, a misét kérdezte útközben, meg édesapámat, testvéreit, gyanúsán vizitálgatott, konzervet ettünk, de az enyéimhez még ennyit sem szólt. Se húgom, se kisleányom, mintha kint felejtette volna télen a szívét...

Elmélázott Mihály bácsi, s az égre nézett, mintha tovatűnt esztendeit kereste volna az egymást kergető báránfelhők között. Csak akkor révedt vissza a kopár tarlóra, amikor tilosba lopakodó disznóim után lódultam, s parancsolt maga mellé a jó puha mezsgyevánkosra, ahol a megnyomorított zöld füveken ott simállott a kisgatyám helye...

-Maradj... Vagy inkább vess nekik tököt, kukoricát, hogy elheverjenek. Marad annak ügyis elég, akiéből adod...

S amikor jóllakottan, röfögve hálálták a disznók, váratlanul támadt nagylelkűségét, hiszen lehet, hogy érezték rajta a csőszszagot, mondta, sorolta tovább. Legfeljebb megtömté közben a pipát, vagy a nyelve alá üresítette, penderített kónya bajuszán, ha konyult, feltolta zsíros-lyukas kalapját, ha nap elébe úszott a felleg, lehúzta, ha aranyosan sziporkázott a fény...

-Amikor New Yorkban vonatra szálltunk... tudod, akkora házak voltak ottan, mint a dülő vége.... – Megkevesellhette, mert hozzátoldott. - Talán nagyobbak is, némelyik olyan akár ide az égboltozat...

Szóval, amikor vonatra szálltunk, még reménykedtem, hogy jó helyre tettem a faromat, de már Detroitban, amikor kiszálltunk belőle, s elmondta Bálint bátyám azt is, hogy nyugdíjba megy tavaszra, s az én keresetem, meg az övé, szóval egy kalapra koldulunk, akkor már tudtam, hogy ötven forintért eladott engem az édesapám...

Az asszony suttogva istenelt, vagy sírt... Moni, a leány is muzsikált... én pedig vigasztalagattam magam: Ha így van, hát így van, Mihály... Legalább árodért adtak... Ötven forintért... Többért, mint Krisztus Urunkat, merthogy ő csak harminc ezüstöt ért...

Szomorkás vallomása olykor darabba maradt. Előlopakodott az este, s hazaparancsolt, esőt sírtak a fellegek, a felázott tarlót meggyúrta volna a barom, valamelyik gazda panaszt tett ránk, termédszmaló kanászokra, s ilyenkor vakulj magyar, ne láss német, Mihály bácsinak is le kellett oldania nyakáról a karikásostort, amit néhány napos haragszomrád követett. Összeakadt Katona Lajos bácsival, décsi csősztársával, s az ő vidámságával vigasztalódott, vagy kegyes volt véle Hanga Örzse néném, s ő hallgatta helyettem a kikíváncozót. De azután úgy tért vissza, ahogy jóra fordul a goromba szél, enyhelyet keresett, s újra megtöltötte a napot reménytelen öregségével...- Lerúgnám a csizmámat, te gyerek. Faragd le a körmömet, mert benőtte a hús... Olvasd el már ezt a levelet...

- Monim írta... Ugyan, küldi-e már a dollárt, hogy visszaválthatnám a négy hold kertekalját, a szőlőt, két lovat, kulcsos szerszámot, sárga kocsit vehetnék rajta...

S gyűrött levelek tovább szellőztették élete titkát...

„Kedves Szüleim, tudatom, egészséges vagyok, amit maguknak is kívánok. Csak a harmadik gyerek, a kis Jonny beteg. Luigi iszik, előre felszedi a bérem, meg a szobaasszony is egyre emel...”

„Jó lenne innen hazamenni, de hát nem áltatom magukat, magamat se, se nem keserítem, zárom hát soraimat, szerető leányuk a sírig: Miss Monika Forgacs.”

- Hát a dollár, a ló, meg a föld ára, az nincsen benne? – kérdezte Mihály bácsi, s a kiskanász harmadik olvasáskor már regénnyé szépítette a valóságot.

- Itt alap alján az áll, még, Mihály bátyám, hogy majd küld... De hát hallhatta, hogy beteg a gyerek...

- Talján Lajcsi, a hentes, a Tóni fia, akiről azt írta, elveszi, az kereshetne, hiszen szakmája van...

- Drága a kórház, Mihály bátyám. Szabó Lajos gazda is eladott három holdat, hogy gyógyíttathassa Imrét, a heptikás fiát, pedig néki hatvan köblös földterem...

- Meg hát, ha elvette az a Lajcsi, akkor miért Miss. Az asszonyokat Missisnek tisztelik Amerikában... Miért Forgács, miért nem írja a nevét az ura neve után?

- Biztosan újult a divat Amerikában.

- Az lehet...

Hosszasan simogatta, ilyenkor a fejemet, két gyermekien ártatlan szeme pedig azt tükrözte, amit talán a lelkébe zsondult már a sejtés, csak nem engedte a galambósz fejébe tudatosulni. Hogy: Mesélj még, mesélj, te tarlópiszkos kisgyerek, mert a mese jó, a mese éltet, megoldja azt is, amit átdob a válla fölött az élet. Látod, a felnőttek nem mesélnek, nevéen mondják a kegyetlen valóságot. Viccet csinálnak vélem, meg belőlem. Miszternek csúfolnak, s egymásra kacsintva kinevetnek, amikor azt mondom, hogy Amerikában, Dtreoitban választáskor kezét fogott vélem a Miszter Prezident, aki nagyobb úr volt Ferenc Jóskánál is, Horthy Miklósnál is, hiszen néki negyvennyolc országa volt...

S a mindig megújuló, irgalmas kíváncsiság ilyenkor is segített. Hiszen addig minden napnak értelmét adja az élet, míg talál benne az ember megélni vagy újraélni valót...

- Hát azután, hogy esett Detroitban, Mihály bátyám? – tartottam a kíváncsiság tűjét végtelen hosszú élménycérnája elé, hogy befűzze...

- Néhány napig békében hagyott Bálint bátyám. Igaz, hogy kitakarítottam vélem a faskamrát, meg a kertásáshoz is hozzáfogtam, merthogy valóságosan nem is Detroitban, a külvárosában, annak is a szélén laktak, egy kívül deszka falú épületben, aminek kertje is volt. De hát én nem kérdeztem, ez-e a saját ház, amire megvett, s a dolgot is rendjénvalónak találtam, merthogy sohse éltem úgy, hogy szemközt ülök a nappal, és jöhet az ebéd. De amit Nesztével cselekedett Kati ángyom, a felesége, azt már másnap csendesesen megsokallottam. A pereputtyról nem volt szó, Bálint. Mi lesz, ha Szantluizban meggondolja magát a húgom, Veron? Mit lábatlankodsz, ne csámcsogj, gyere ide, ne menj oda, te kölyök. Pedig kölyke az a kutyának van, az emberé gyermek. Valahonnan Nagykáta környékéről szabadult a Bálint bátyám nyakába, hogy leigázza, ez a Kati ángyó. Ó-nak mondta az á-kat, s olyan morgós természet szorult belé, akár a varasfűlű vén ebekbe, amik a gazdájukat is megugatják. Másnap már a teknőhöz is állította a tengert jobbadán még ki sem hevert asszonyt, és mossál, míg le nem pereg a körmöd. Tiszta is legyen, szappan se kelljen, hamar is legyen... Mit bámulsz? Örülj, hogy megtűrlek! Bálint bátyám meg sunyított, mintha meg se hallotta volna. Gyere, te Mihály, megiszunk egy üveggel. New York fia lehetett volna Detroit, annak se nagy. A házak is kisebbek voltak. Hanem gyár, kémény, meg kormos épület annyi ám, ahol végződött a lakófertály, hogy a füst függönye mögé rejtette a kék eget, amit a nagyranőtt kéményekből az angyalok pendelye alá pipált. Az emberek rohantak. Se adjonisten, se jónap, olykor egy-egy helló. A forgalom az itthoni vásárok sokadalmát is ritkállotta. S a sok automobil úgy

recsegett a trombitáját, mintha a világ valamennyi katonakürtöse egyszerre gyakorolta volna a generálmarsot. Hogy lehet itt élni Bálint bátyám? Hogy? Miszter Fordnak, meg a nagyfejűeknek nagyon jól, a mifélénknek nem olyan jól, de ami igaz, az igaz, jobban, mint otthon. Ők is miszter, te is miszter, de a bukszádba ők petyegtetnek, amennyit akarnak. De ne foglalkozz ilyesmivel. Külföldi vagy, rangod a dolgod. Azt mondja a vendéglőben: Citrom leve jó lesz? Bor, ser, vagy pálinka nincsen? Új vendég vagy, egyszer válogathatsz. Sűgött valamit a kocsmárosnak, mire az nagy poharakba sok vízzel, jéggel meghozott valamit, s azt mondta: Másfél dollár. Mennyi itt a keresmény Bálint bátyám? Órájára húsz-negyven cent. Megforgattam a fejemben. Otthon egy napszám négy-öt liter bor, pálinka is liternyi. Sok. Azért, mert tiltják a szeszt. Az ángyodhoz meg alkalmazkodjatok, mert a holt uráról övé a ház. Hát így volt. Azután meg odajött egy pallér ösmerőse. Miszter Forgács, Miszter Smith, beszéltek, amit beszéltek, pár napra, elsején munkába is mentem Miszter Fordhoz. Hanem előtte még hozzábújva végigsírta az éjszakát az asszony, hogy az ángyom már kurvázta is. Tűrjél Neszte! De azért engem is gyötört az az ötven forint, amiért eladott az édesapám, s sohase száradt meg az ingem eleje, mert eláztatták az asszonyom könnyei.

Olykor cserbenhagyta Amerikát, s fürkészőnek küldött ahhoz a másdülői nádas tanyácskához, ahol a vénlegény Hanga Imre bátyám a két hajadon-asszony hűgával, Örszéval, Rózával, meg Róza két szerelemgyerekével lakott. Szívesen is mentem, ő pásztorkodott addig helyettem, s úgy éreztem, nagy, izgalmas titkok nyomában járok ilyenkor. Az őszülő kukoricaerdők úgy suhogtak, kardleveleiket összefente a szél, akár képzeletemben a delavári őserdők, ha Vadölő követi bölények nyomát árnyékos ösvényeiken. Csont húszfilléresért cseréltem Búza Miskával előző télen Cooper könyvét, melyben történetét olvastam, s meg is toldotta egy elől-hátul rongyos Petőfi kötetel. Az ügy, amiben fáradoztam, felidézte Vadölőt. Titok volt az, féltitok s melyik nyurguló kamasz nem igyekszik idő előtt felnyitni a zárját?

A dülőutakon úgy lopakodtam át, mintha puskás veszedelem leselkedett volna reám mind a négy égszeglet felől, kanális, cserepes fenekén kúsztam, négykézláb, kutyamód szaladtam a virágjait feshő lucernában, s közben lihegve fejtegettem a Mihály bácsi útnak indító szavait, mondatait...

- Ne ítélj hirtelen, fiam. Árva vagyok én, mint a puszta fa... Nincs, aki mosson reám... Emberi szót vessen... akivel azt érezhetném, ember voltam valahanapján én is...

- Hát Neszte néném?

- Vak is a nyomorult, tehetetlen is, meghát nincs énnekem véle emberi közöm sok esztendő óta, amikor Detroitban ingvállban kaptam Maciejel, a polyák kocsmárossal... Csak kínlódunk, együtt se, külön se... Azóta meg, hogy elment a föld, a tanya, a szőlő, a ló, a vagyon, merthogy dobraverette a bank, s nem maradt semmi, csak az a rossz ház, amit, hogy mentsem, a nevére tettem, azóta meg a nevem is hallgass! Két esztendeje az öccse leányát, meg az urát, meg a hat családjukat is odavette gondviselőnek, engem meg leraktak a kamarába...

- Mit mondjak Hanga Örsze nénémnek?

- Fürkéssz. Ha magányosan találnád, mondd meg neki, hogy tiszteltetem. Megvárnám estére a Gergely Gergely gazda három akácfája alatt... elmehetnénk a csőszkunyhóhoz... Magunk leszünk... Katona Lajost, a décsi csősz, akivel osztom a helyet, tanyáskodni hívták valami lakodalmasok...

Lopakodtam alföldi kis Vadölője, s mindazok a kemény mondatok, amikkel a tudomra rajzolta Amerikát, a messzi-messzi, titokzatos világot, ábrándokká keveredtek a Vadölő-romantikával...

A Moni pénzén kimegyünk Detroitba, előbb Vadölővel bölényekre vadászok, szövetségben Old Setherlanddal, kincset lelünk, megvesszük a Miszter Ford gyárát, ispánnak tesszük benne Forgács Mihály bácsit, s azután jön a Miszter Prezident, miszter én, miszter ő, kezét fogunk, elszívjuk a békepipát, és élünk, mivelhogy soha meg nem halunk...

Persze léggömb az ábránd, kidurrantja a való. Sziszegő gyík súrolta hús kis testével a térdemet, s Vadölő óriáskígyónak képzelve, holtra riadt tőle. Sündisznó tüskéje szúrt, megcsípett a méhecske, és Hanga Örzse néném is, többször, mint nem, Istennel-Jézussal foltoztatta széjjeltépett álmaimat...

- Mondd meg annak a vén kelekótyának, hagyjon nékem békét. Mit macerál? Tegnap is összeszidott Imre bátyám, mert a füléig ért a pletyka. Maradjon magának...

Úgy is esett, hogy felragadott öklömnyi rögöt, és hozzámverte...

Menekült Vadölő, s amit megbízójának jelentett, a vastagját legalábbis, ma se bírná el hátán a papíros...

Hanem Mihály bácsi erre se adta fel a reményt...

-Ő is árva, néki se könnyű, ne becsméreld, fiam... Megperzselődött, kibuzog belőle a fájdalom... Az asszonytermészet is forgandó, fogy, teljesedik, miként a holdvilág... – S remélvén, hogy teljesedik, visszatért addig Amerikához. – Sokszor elgondolkozok én, merthogy, amit kimondok, azért gyakran csúfsággal fizetnek, jobb hát csendesen gondolkodni. Sokszor elgondolkozok azon, hogy ami vélem ott, a világ másik orcáján történt, mért maradt meg abból olyan kevés. Pedig sok történt. Hat esztendő sok esztendő, az elsőben született maga keresi a hatodikban a kenyeret, ha szegény. De hát harmincnéhány esztendő még több esztendő. Árnyékát veti arra a hatra még akkor is, ha egyre-másra kevesebb esett meg vélem alatta. Meg az államok olyan nagy vége-széle sincsen talán. Még Detroit is nagy volt, én meg kicsiny hozzájuk, akár diófa alatt a hangya. Nem láttam többet belőlük, csak olyan darabot, amilyet körém rajzolt az ég. Gó Mihály, kám Mihály, gyere Mihály, eredj Mihály, fogd meg Mihály, tedd le Mihály. Ha pedig Miszter Forgácsot mondtak, azért igencsak akartak valamit, ha nem másik nincstelen miszter mondta. Szóval, udvari munkás lettem Miszter Fordnál húsz cent órabérért. Vasat raktunk vagonokba, a faluhatárnyi gyártelep egyik végén, leraktuk, a másikon, máskor szenet, ami ördög színűre festett a porával, majd gumit, ezt, azt, ami éppen a gyár gyomrába kellett. Meg a legjobb volt automobiloikat rakodni, mert azok legalább szépek voltak, fényesek, s úgy surrantak a sima kövön, akár a gondolat. Akikkel munkálkodtam, nem volt bajom azokkal. Se a magyarokkal, de az oroszokkal,

polyákokkal, tótokkal, taljánokkal se. Hónapra már nyelvet is gyártottunk magunknak. Ami magyar se volt, amerikai se volt, muszka se, polyák se, talján se, tót se, hanem mindenből valami, ahogy sokféliből föl egybe a leves. A ruszlik szelídek voltak, mint Krisztus Urunk, a polyákok úgy szerették a magyarokat, mintha egy csecset szoptunk volna, a tótok szomorkodtak maguknak, mi magyarok marakodtunk, akár ebek a bundadarabon, de a legemlékezetesebbek az olaszok, a taljánok voltak, merthogy mindig nevettek. Ha kiszuszoghattuk magunkat két hórukk között, máris elő a muzsikát, körbe-karikába, és vidámodtak szépen. Aztán jött Miszter Smith, a séf, akivel felvetetett Bálint bátyám, s előbb szanafabics, így a kutya lakodalmát, meg úgy a macskáét. De a végén gyakran nevetett ő is, mert nem volt az rossz ember, csak a dologtalanságát féltette nagyon. A kereset reménye is megvolt, a fürdő is, ahol a munka mocskát a meleg víznek, meg a szappannak adtuk. Még a záras külön kis szekrény is a tiszta ruhának, merthogy ott másba dolgoztunk, megint másba jöttek- mentek az emberek. Csak én nem, de azért örültem neki... Mondtam is a cseh Jirinek, aki szintén ott dolgozott, csak más gyülekezetben, hogy: zisztdu, látod? De ő csak követelte, hogy húsz cent huszonöt legyen, meghogy valami szövetségre heti ötvenet adjunk. Évközben nem alkudik a cseléd – mondtam néki, de ő csak elhúzta a tenyerét a homloka előtt és otthagytott...

Lenyelt egy kiadós sóhajt, s mert szekér állott meg az úton, hát felugrott. De már későn. Mert a szomszéd, aki minden holdja után három liter búzáért, tíz fillérért a gazdájának érezte magát, mégiscsak meglátta, s odakiabált:

- Hallja, kend, így nem leszünk jóba! Mikor reggel a piacra mentünk akkor is itt komázott ezzel a gyerekekkel. Most pedig már elharangozták a delet. Ki őrzi így a határt?

Mindenfelől ő volt a mezsgyekaró...

Ha kanásztársaim gyümölcsre éheztek, s megdézsmálták a határ egyetlen valamirevaló kertjét. Mondtki Harács keresztapám, a gazdája ócsárolta ilyenkor. Nagylegény sihederek szórakoztak rajta: Ugrassuk meg az öreget! – s hol itt, hol ott zörrent a kukoricás. Éjjel kilesték, amikor elaludt, rondasággal kenték a botját, békát tettek a csizmájába, s még ha a világ bajait panaszló felnőtteknek magyarázta is, hogy:

- Amerikában nem voltak ám ilyen urak az urak. A népet se nyúzták ennyire. Nem volt tekintetes, nagyságos, kegyelmes. A bér nagyobb, az élet élhetősebb, csak jobban felfoghatták volna egymás baját azért a miniszterek is...

Ilyenkor a felnőttektől is megkapta a feloldozást...

-Miszter, miszter. Hát mi az istenvilágának jött akkor abból a jó miszterségből haza?! Ehetné nagy kanállal azt a jó misztervilágot, nem csőszködne a nyakunkon koldulás helyett. A tarlók, a vetések rendje is jobban őrizve lenne, nem uralkodnának ezek a bitang kanászok..... De majd szólunk erről csőszválasztáskor!!!

Dadogva hízelgett irgalomért...

-Nem azért mondom én... engedelmet kérek... Majd jobban vigyázok ezután... Amerikát sem emlegetem... Volt nékem is lovam... Két szép lovam volt... Sárga kocsi... kulcsos szerszám... négy hold föld... béreltem is... Tudom én, nagy gond a gazdagond... nem ilyen vénséget meghallgatni... Forgács úr voltam én... ameddig nem tudták, mennyi a pénzem... Akkor gazduram, amikor a kölcsönt fölvettem a banktól... Az árverésnél meg csak úgy: Hallja kend... Ne irigyeljük meg a száraz kenyereket... hiszen fogam sincsen már, amivel megrághatnám...

S úgy tűnt el a földreboruló égboltozat alatt, mint akit megbotoztak. Szalmával bélelt, nagy drótozott csizmáit csoszogva húzta, a háta meggörnyedt, a feje lekókkadt, és ha valaki szemközt vizitálja szomorú szép, öreg arcát, nyilván a csillogó könnycseppeket is látja, amint leperdülnek gyermekké szemeiből hófehér kónya istenbajuszára...

Egyik pillanatban Vadölő, a másikon Rózsa Sándor, a harmadikon villám szerettem volna lenni, hogy kézből szolgáljam megérdemelt elégtételét...

Másnap azonban, ha nem, hát harmadnap, újra lehasaltak alattunk a mezsgyefüvek, a vándorló ökörmály hátán tovaúszott a bánat, s a verőfényes őszben újra együtt szálltunk visszafelé harmincnéhány esztendő, nyugatnak sok ezer kilométert, s mérhetetlen mélyre is, egy embersors rejtelmes fenekére...

- Egy fizetés: Nincsen pénz, Míster Forgács, felvette a bátyja. Két fizetés úgyszintén. De a harmadik is kellett, hogy ki merjem nyitni a számat. Nem lesz ez így jó, Bálint bátyám! Ruha is kéne, amiben bejárnék, odabent a kis vasszekrénybe akasztanám, meg a család se járhat úgy, otthoni rongyban, akár a koldusok. Potyára tartalak benneteket? Nem kívánom én azt, tegyünk egyességet. Etessem az asszonyt, a gyereket? Mosást vállal a Neszte két kezére az ángyom. Mars kifelé! – sivalkodta káta Kata, a felesége. Ha nem tetszik így, törjél a lekvárosból – Így a bátyám. – Tedd a kilincsre a kezed. Kívülről. Hogy tehettem volna? A gudbájt is alig tudtam, nagyon életrevaló se voltam, mihez foghattam volna? Megalázkodtam... Két esztendeig húztam az igát s békességes természetem még alatta is vigasztalást keresett... Ne keseregj, Mihály... Lám, már huszonöt cent az órabéred... A túlóra árát el is lophatod magadnak... S azért a merészségért se kellett annyi ideig kínlódnod, hogy a maga ura-szolgája lehess, mint Jákob ősapánknak a tisztelendő úr könyvében... Csak huszonnégy hónapig... Azt viszont, hogy őszül a huncutkád, megutált a feleséged, erőszakra adja a csókot, meghogy hétszázharminc napod összesen annyi örömmel szolgált, hogy egyszer-kétszer berúgtál a polyákokkal, taljánokkal s egy Huron tó-parti kiránduláson célbadobással méteres babát nyertél a kislányodnak, ne panaszkodj fel. Örülj ennyinek is... Szólt az egyik nap Talján Tóni, akit igazában Benitónak hívtak... Nem tudom, él-e... Az, tudod, annak a Lajcsinak az apja, akit a Moni levelében is olvastál... Szólt ez a Talján Tóni: Te Mikháel, négyen kiveszünk egy barakkot. Négy szoba van benne. Hárman már szövetkeztünk, lehetnél a negyedik. Havi negyven dollár összesen. Majd a donna – feleltem, merthogy az amerikai asszony, a vumen nem jutott az eszembe – majd ő megmondja. Mondta is, utánuk zavart az igennel, az éjszakába, s hogy ne legyek álmos, betévedtem egy utcába, ahol részeg négerrek verekedtek, s kaptam is néhány átszállót, anélkül, hogy egyet is adtam volna... De a lakás, az meglelt, jó túlórás hónap után az ócskapiaci bútor is, azután meg

gyarapodgattunk szép csendeskén, merthogy az asszony, Neszte a szomszédságra mosott. Jól jöttek néki a talján asszonyok, akik elég dolognak tartották, ha minden esztendőben szülnek egy gyereket, s pergő-gyors nyelvükre veszik naponta a világ folyását... Az ő göncükkel telt meg naponta a Neszte teknője, énnekem meg majdnem mindig szóltak, ha másfélbéres éjjeli rakodás volt, merthogy egyszerre mentem... S ahogy a kicsi könyvbe beléírták az első ötven dollárt, mindjárt más pápaszemen át láttuk az életünket... Hónapra, kettőre Neszte odaszólt éjjel: Hallja, édesapja, azt hiszem, másodmagammal járok. Biztos? Úgy gondolom... Azt hittem, megfogom örömben az első madarat, ami a fejem fölé repül, pedig téleleje volt, fagyos, fenyőzúgásos, amikor lúdnyi halrabló tengeri madarak vándorolnak a Nagy Tavak, meg a tenger között... Szóval rendbe jött az életünk, s nagyon jól esett az otthoni meleg... Mert azért csak úgy volt ott, mint a vegyes erdőben, ahol mindegyik fa más fajtájú... Hiába egy az erdő, ha nem értik a fák egyik a másik susogását... Neszte különösen. Ő száz szót se ivott a nyelve alá, angolt, ha számolni száz rőfösnél is jobban tudott. Csaka lányára ragadt az áldás az amerikai iskolában, meg az utcán a talján kisasszonyok között. Vásárlásnál is ő lett az anyja szószólója, rá is ragadt hamar a kisasszonykodás .... Ha észrevette, hogy ráncolom a homlokom, mert megint új a ruha rajta, az ölembe ült, és olyan murisan kérdezte: Haudujudu, Miszter Forgács, ahogy Benító, a Lajcsi apja szokta, mindjárt felvirradt a kedvem alkonyatkor is.... Így múltak napjaink. Nem volt hónap, hogy el ne látogattam volna a bankba. Már az igazgatója is előre köszönt..... Különösen azután, hogy Miszter Smithet áthelyezték jobb helyre és magával vitt bennünket is. Automobilokat pucolni szarvas bőrrel, meg valami kencével, ami sűrű volt és fehér, mint a félig megaludt tej.... Darabra ment a munka. Úgy szaladoztam is egész nap, mint akit a görcs rángat, s volt napom, ami három és fél dollárt is megért...

A Mihály bácsi sorsának zenitjén egyik napról a másikra őszülni kezdett az esztendő. Divatba jött az iskolabajárás. Csak délutánonként kóboroltam a színes határban, az egyre kevesebbet találó állatok nyomában, a foghíjasodó tengeritáblák, és a sokasodó csutkakúpok között. Itt-ott a búzát is vetették már lendülő tenyérrel, merülő csoroszlyájú vetőgéppel, s a fakuló eget birtokukba vették a károgo varjak, a madárvilág mindig panaszkodó vénasszonyai.

De nem csak a varjak károgtak, károgtak a szoknyás emberek is. A szájukra vették Mihály bácsit, mert talán valakinek ajánlatot tett volna, a másik dülön pedig tolvajt fogtak, s a bajuszosok azért isteneltek, hogy nem vette észre. Nyilván kutyavilág virrad reá, ha édesapám rá nem könyököl az asztalra az olvasókörben. Pedig ő csak akkor könyökölt, ha fontosat mondott.

- Miféle népek vagytok, emberek? Elhagyta a hetvenet, örül, ha dolgára idejében oldhatja a nadrágszíját. A tolvajlás pedig? Ha közelükbe ment volna, megfogni őket, elszaladnak, vagy agyonverik. Egy életen át cselédkednek az öregjeink, s csőszenek is azért állítjuk őket, ha összefenek az inukat, mert nélkülük is túl sok a koldus. Elég szégyen. A hivatalbéliek alig túl az ötvenen nyugdíjba mennek, aki pedig hattól hetvenig cseléd, az nyugdíjba csőszbotot, vagy a szegényházat érdemli. Körmös valóság volt ez, elcsendesedett hát a vihar. Csak az én szomjas kíváncsiságom lett egyre sósabb, nehogy elérkezzen András napja, a csősz-szabadító, s Mihály bácsi szegett kenyere darabban maradjon. Ravasz kérdésekkel sarkantyúztam hát. Csakhogy szűrősrá vénültek már a mezsgyefüvek, az éles

agyarú szél is harapdosott, tehát behúzódtunk a csutkakúpok enyhű sátora alá, szemközt a szeplősödő nappal.

- Mondja, Mihály bátyám, gyerünk vissza Detroitba...

- Mennék én szívesen, felpártolna az a leány engem, de hát nem tudom, hol hagytam abba...

- Az autópucolásnál...

- Hát akkor pucoljuk tovább... Szóval, mentek, mendegéltek a napok. A dolog kitölti a szegény ember életét, unatkozni meg csak az urak szoktak. Akinek meg családja, dolga, célja van, örüljön az a létezésnek, ne hánytorgassa a mások dolgát. Így vélekedtem akkor. S a talján cimborák, polyákok is ilyenfélén. Legalábbis Talján Tóni, meg Létralábú Pietro, meg Polyák Henrik, akikkel együtt laktam. Így Maciei, a sarki kocsmáros is, aki a pálinkát főzte a törvény háta mögött. Csak Jiri, a cseh szállította örökké a híreket: Itt is sztrájkolnak, ott nagyobb bért követelnek. Micsoda emberek vagytok a nagy elégedettségetekkel. De hát asszony számolgatta a gyerek lépéseit, ahogy igyekezett az élet felé a belsejében, Miszter Smith szólt, ha túlmunka akadt, a bankpénz gyűlt, adott ez nekem örömet is, gondot is, tennivalót eleget. Csak zabáltok, isztok, másnap borogatjátok a fejeteket, de hogy mindenkinek jobb legyen, ahhoz üres a fejetek... El is utalta talján Tóni... Pedig volt néki igazsága, csakhogy a kutya is akkor vesz meg, amikor a legjobb dolga van... Tavaszra kelvén becsavarogtuk a Huron tó, meg Szent Klára tó környékét. Szép is volt, erdő, meg víz, végtelen víz, rajta ladikok. Nóta, gondtalanság, meg a család öröme... Észre sem vette a zsebem. Még ötven dollárt haza is küldtem, amikor meghalt szegény édesapám, hogy emlékezetes tisztessége legyen. Választáskor pedig a Miszter Prezident is kezét fogott velem, holott nem voltam honpolgárja... Öszülgető, aranyláncos, aranyfogas, mosolygó úriembervolt, szivarozott és semmi kivagyok se fészkelt benne. Hogy: Haudujudu, Miszter - s mert Miszter Smith a háta mögül megsúgta néki, azt is hozzátette Forgács. Én meg: Köszönöm, Miszter Prezident, jól vagyok. Lépett volna is tovább, merthogy sorban álltunk, de meggondolta magát. Azt is megkérdezte még, hogy milyen náció vagyok. Mondom: Magyar, instálom. Erre meg azt a Kossuth Lajost kezdte dicsérni, akiről nóta is van, meg a tokaji bort, majd Polyák Henriknek beszélt valami polyák muzsikásról, de hogy hogy hívták, az akkor se maradt a fejemben. Hogy értettem volna meg ezek után a Jiri cimborá evangéliumát, amikor kezemben éreztem az első amerikai tenyerének melegét, meg Kossuth Lajosról is úgy szólott?! Merthogy itthon még a kenyéradó gazdája se fogott az emberfiával kezét, legfeljebb szilveszter estéjén, amikor egy esztendei szolgaságra felfogadta. Mondom Jirinek: Zénzi, látod? Ő meg, hogy dinerlelkű vagyok, azért csavarnak a gazdagok kapcának a lábukra. Hiába akartam hát békességet tenni véle... Este meg az asszonynak dicsekedtem. Kinoból jöttünk, ahol élő emberek képei játszadoztak előttünk a vászonon. Hallod, Neszte, láttam én őfelségét, első Ferenc Józsefet is. Kis csúnya vénember volt, mint amikor a vizes bőrkesztyűt a kemencenyakra teszik száradni, és vargát ránt a melegségtől. De ő nem fogott velünk kezét, pedig álló hétig, éjjel-nappal kínoztak a tiszturak, meg a zupások a kedvéért, hogy jó legyen az inspicirunk, nehogy szégyent valljon a perzsia császár előtt. És csak annyiba vette, hogy: Minden szep, minden jó, én köszönök nektek, tanke sén, és elment. A fajtája meg a világ megcsinálása óta sarcolta a

magyart, így mondta édesapám, aki Kossuth katonája volt. Ez a Mszter Prezident munkát is ad, keresni is hágy, kezét is fog s még azt is megkérdezi, hogy szolgál az egészségem. Merőkész háládatlanság lenne a kedve ellen tenni, akármit mond is Jiri... Az asszony rátette: Te tudod, Mihály, de azért senki tányérnyalója ne legyenél... Így éltük meg a kilencszázhetet, amikor a nehéz órája elérkezett...

Pillanatra, néhányra elhallgatott, s ahogy most visszaidézem, úgy tűnik, mintha valami gerincetört Tiborc ült volna mellettem a szárcsutka sátora alatt. Szemközt a goromba széllel, meg az elromlott életével. Ő mondja élete bukdácsolásait, miközben a tehének szertekóborolnak a kopár tengeriföldön, a disznók mélyre túrva csemegézik a jóízű gyökeret, az égen V-be zárkózva vadlibák jajongják, búcsúvételüket s az egész haldokló természet csuprát színültig tölti a reménytelenség...

- Reggel nyugösködött már az asszony, de nem jobban, ahogy az áldottak szoktak. Délután meg, jobbadán estefelé, merthogy egy vagont is kiüresítettem a munkám végzése után, viaszksárgán, félholtra válva feküdt az ágyán... Fejénél pislogó szentgyertyák, Mária-kepek, meg imádkozó talján asszonyok. Pergették az olvasó szemeket. Mi van? Felemelte a szappanleves dézsát, hogy nem maradjon széjjelség utána, s az élet fonala, ami a fiamat hozzábéklyózta, időnap előtt elszakadt az erőlködéstől. Elöntötte a vér. Két lavórral vittek ki alóla... Így halt meg a fiam, az orvos azt mondta tíz dollárért, hogy többet ne is reméljek, az ágyból meg egészen más asszony kelt fel három hónap múltával, mint amilyen beléfékűdt... Ki tudja miért, hiszen a természet törvényeit nem az emberek hozzák... Megutálta a mosóteknőt is, inkább takarítani járt Maciejhez, ahhoz a veresképű kocsmároshoz, aki a pálinkát főzte, elkezdte magát szagos vizekkel piperézni, s a flanc is belefészkelte a természetébe... Selyemruha, kalap, új cipő... A pénzhez is hozzányúlt miattuk. Jobbnak láttam hát a banki könyvecskéket a zacskóban, a nyakamban hordani, a keresményemből pedig csak annyit hazaadni, amennyi a mindennapira kellett... Szóltam is néki, feddtem is, annyit se fogott rajta, mint a kőszenten a Miatyánk, így hát újra megkeseredett az életünk, ahogy Bálint bátyámnál, ha még nem jobban. S ez engem úgy bántott, ha nem kerülnek közénk a négerék, azt sem tudhatom, mi lett volna vélem... De odakerült Joe, meg Sam. Olyanok voltak, mint egy-egy torony. Vidámak, jódolguak, cimborák. Samu ügyes volt, mint valami komédiás. Összeköttette vélünk a két kezét, s aztán egy mozdulat, és szabad volt megint. Petrót ivott, lángot fűjt, s még keresztapának is engem hívott, amikor meglett a kis Samujuk. Azt mondta: Ne búsulj Mikháel, hagyd holtod utánra a bánatot. Nesztét hiába hívtam a keresztelőre... Én akkor már ittam is, bántott az idegensége, meg a soselesz fiam, ők meg, hogy feledtessenek, muzsikáltak, daloltak, az ölembe tették a kis Samut: Ismerkedjél a keresztapáddal. Megtanítottak nótára is. Valami nagy folyóról szólott, meg az ő lenézett fekete fajtájukról... Így vigasztalgattak, s jól elmúlt éjfél, amikor elindultam haza... Neszte még nem volt otthon... Jó órára jött meg, részegen... A kisleány vezette... Mit tanul így tőled ez a gyermek? Mi közöd hozzá? Az enyém is. Hagyj békén, te hideg málé. Inkább kösd marhalánccal a nyakadba a pénzeszacskódat. Magamért van az ott?... Hogy világosítsam, amikor részeg? Szavam meg gyatra mindazt elmondani, ami a szívemben, meg a fejemben benne van... Hogy: Ezen szeretnék otthon ember lenni... Annyi, mint más... Merthogy az, ha becsületes vagy, munkáskezű, jószívű, az kevés, amikor az emberséget holdra, rangra

mérik..... Nézttem, amint csípőre tett kézzel szembeszegült, és a mérgem tehetetlenségre vált..... Megverjem? Amelyik asszonyt poffal kell tisztességre tanítani, annyi az, mintha a vadász puskatussal küldené a kopókutyát a nyúl után... Lefeküdtünk... Az álom irgalmas... Reggel ő se szólt, én se szóltam... A Miszter Ford gyára pedig mérte volna az orvosságot, ha használt volna... Kínlódta autópucolás, szénkirakás közben, s a kínlódás elvitt oda, hogy miért is vagyok a világban... Akkor érett meg bennem az elhatározás, hogy mit is akarok... Merthogy nem jószántamból mentem Amerikába, édesapám eladott, úgy, tehát esztendőig kellett lődörögnöm a világban, akár a bolond óra sétálója, míg idáig eljutottam... Pénz... haza... otthon, föld... ház.... megcsinálom a magam kis misztervilágát... Ezt forgattam magamban éjjel, nappal, hetekig, míg belém nem gyökeresedett, mint dohányosba a pipa szomjúsága... És gyűjtöttem a téglákat szerre... Ki mennyit keres a farmokon, milyen gépek vannak, hány barom fér el egy holdon, mennyi élésen hízik a marha... ezt gyűjtöttem keményértelmű fejembe. Ami nem volt könnyű, merthogy nem tudom az írást, így mindent az értelmemre kellett vésnem.. S hogy mit akarok, a garason ne múljon, meg a magam baja se sarcoljon annyira, úgy dolgoztam, mint akit korbácsolnak. Naponta túlmunkáztam, alig ettem, akkor is olcsót, s még a cimboraságból is kikoptam a pohárka pálinka áráért.... Mondta ia Talján Tóni, meg a létralábú is mondta: Te Mikhael, nem lesz ez így jó! Nem a z istené a pénz, benne lakik az ördög. Gyere Maciejhez, horgászni a Huron partjára, gyere a kinóba... Menekülj, amigó! De én csak mentem a magam feje után, amit a gond is, a zacskó is a föld felé húzott... Ekkor borult fel a rend a gyárban a kilencszáznyolcas nagy sztrájk miatt... Négy napig én sem dolgoztam, olvastattam a leánykával a bátyám levelét, amit a tanító kezével írt,hogy: Osztályt tettünk, Mihály. A részedért eltartom édesanyánkat, de a ház eladó. Vedd meg Mihály, mert egyikünknek sincs tehetsége hozzá... Így íratta Pál bátyám, s én a negyedik nap tétlenségében belenyúltam a zacskóba, hogy legalább ne legyen idegené a szülői hajlék..... Az ötödik nap meg beállított hozzám Mister Smith, a munkavezető, akivel felvetetett Bálint bátyám annak idején, meg akinek végig a keze alatt dolgoztam... Nem tudtam, hová legyek a tisztességtől. Leültem, és háromszor is megkérdeztem: Haudujudu, Miszter Smith. Mikor látta az én Bálint bátyámat? Régen. Elköltözött Szanluizba a felesége hűgához. Tudod-e, miért jöttem, Miszter Forgács? Azért, hogy gyere dolgozni. Nem lehet, nem lenne tisztességes a cimborák háta mögött... Akartam én tenéked valaha rosszat? Azt nem mondhatom, megverne érte az Isten... De hát őrzik a kaput Jiriék... Talján Tóni is azt mondta, még a farkas sem támadja hátba a társát, pedig az állat... Ötven centet ad óránként Miszter Ford..., utána meg a helyettesem leszel. Gondolkozzál, holnap visszajövök... Vissza is jött, én meg kétközbe estem akkorára... Júdás is akkor veszett el, amikor a harminc ezüstpénz csengését muzsikának hallotta a füle.... Agyonvernek a többiek, Miszter Smith... Más lakást adunk, messze, fizetni se kell érte... Nem tisztességes dolog ez, uram... Láttál már olyat, hogy a hangyák földhöz verik a lovat? Tudod mennyien állnak felvételkor az iroda előtt? Még el nem felejttem, az igazgató úr azt izeni, hogy száz dollár hűségpénzt is kapsz... Úgy surrantam a gyár felé, mint a tolvaj.... Köröskörül őrizték a munkások... Váltva... Minden utcasarkon csomóra gyűlve beszélgettek... Hová Miszter Forgács? Csak ide a szomszédba, petrezselyemért... Rongyember posztján beosontunk hátul... A sok ezerből pár százan voltunk... A kémények szegényen füstöltek... Jártak a gépek is... Üresen jártak... A főinzsellér kezét fogott velünk... De nem volt ott automobil, pucolnivaló... Csak kirakatnak kellett az egész, hogy Miszter Ford állja a harcot... Két éjszaka ott is aludtunk... Italt,

konzervát ingyen adtak... Azután: Hazamehettek! Leültek tárgyalni a sztrájk vezetői... Alighogy előbújtunk a rendőrök háta mögül, mert azok is voltak ott, de Miszter Ford oldalán, ránk a munkáscimborák... Ma is előttem vannak, akik vertek... jiri.... Ne bánts, Jiri testvér... káundkáregiment... Nesze, te bitang!... Joe... Irgalmaz! Zúg a Misziszípi... együtt daloltunk... Nesze!... A Létralábú... Nagyon fáj, komám... Porkodió!... Csak Talján Tóni nem ütött, ő vitt haza a hátán, meg Henrik, a polyák, ők cipelték összepocsékolt testemet, de az asszonyuk nekik is leköpött... Föld... ló... sárga kocsi... kulcsos szerszám... ha a leányom nem lett volna, az se lett volna, aki innom adott volna... És Miszter Ford is azoknak adott igazat, akik több bért akartak, mert kiegyezett velük... Adta a felét annak, amit kértek... Rólam meg levette áldását az Isten, és soha többet nem adta vissza...

Terhes felhők vánszorogtak az égen. Némelyik szelet hordott, olykor kibomlott a zsákja, s végigsepert a haldokló tengeriföldeken. Máskor eső szitált a sötét gomolyból, sírós, áztató, s hideg cseppjei elől a kúp már kevés oltalmat adott. Az öreg csősz mellrebukott fejével emésztette magát, én pedig ismereteimmélyét kavartam, s az Istennel perbe szálló Ádám, Káin, Absalon kísértetei telepedtek körében. Elhúzódtam tőle. S aztán eszembe jutott a délelőtti feladott szabadfoglalmazás, melyre két hetet adott Szabó Elek tanító úr, s a legjobbnak jutalom gyanánt könyvet ígért. Meg is mutatta... A nagyenyedi két fűzfa volt....

- Hát az után, hogy lett? – reszelte kiszáradt torkom. – Mi lett, azután, Mihály bátyám?

- Mi lett? Halál lett! Dájd , ahogy az amerikaiak mondják... Mert olyan halál is van, hogy az, aki meghal, a teste életben marad annak. A szíve dobog, a melle szuszog, a szája jár, a sorsa fáj, csak a cselekedetei veszítették értelmüket... Az ösztön viszi... Meg a remény... Olyan az, akár a Miszter Fordautomobiljában a benzin... Megy tőle az ember... Áltatja magát... feloldozza, hiszen önmagával haragban nemlehet... Nem akartál te rosszat, nem is bántottál senkit, csak házat, földet akartál a Körös partján... Annyi az, mintha megfejnéd a Miszter Ford bukszáját, s a tejét hazavinnéd árva kis Magyarországra... Vagy ott a baj, az édesapád szájával, hogy: Szegénynek születik, rongyember maga lesz az emberfia?! Nem ment a munka. Pedig nekem adta ki Miszter Smmith, én osztottam a többiekre. Csinálták is, többet kerestek, de nem beszéltek hozzám, s a kezemben ettől meglustult a szarvas bőre. Joe, Sam nem bolondozott, a taljánok nem muzsikáltak, Jirihez is hiába alázkodtam... Te Jiri kamerád, belépnék abba, a munkástársulatodba... Azt felelte: Svájn dezentor! Hogy disznó, meg júdás vagyok... Egy hónap, kettő így... Félrehív Miszter Smith. Te Miszter Forgács, nem lesz ez így jó. Áthelyezünk a gyár túlsó oldalára. Új embereket kapsz. Ott lesz a lakásod is. Hát jó... Megyek haza pakolni, s a fejem föl a városon végig, mi lesz, hogy lesz, meg hogy miért is lett, ami lett... Egyszer csak megszólít valaki: Helló édesapám... Moni volt, a leányom. Csokoládót evett a magazin előtt. Még a köténye zsebéből is kiállott tenyérszál...Korán mellesedő lányka volt, a tizenkettedikbe járt.... Hát te, mivégre? Édesanyám adott egy dollárt, a másodikat Maciej bácsi, hogy menjek sétálni... Add ide az egyiket... Jó lesz máskorra... Ideadta... Inkább a tóba dobtam volna, minthogy a zacskóba tettem. Délelőtt volt, munka ideje... Az ágyamban együtt kaptam Maciejt, meg Nezsztét... Nem vettek észre... Ölelték azok egymást még a lábukkal is... Zúgott a fejem... a szívem majd megállt... Átmentem a Maciej kocsmájába... Két deci pálinkát! Égetett, szomjaztatott,

azután kábított... Mégegyszer... Ide a dollárt! Nesze! Azután máshová... Tíz dollár, szeszt érte mindenkinek... Ide lumpok, utca szemetjei... hallgassátok...

*Volt két lovam,
Mind a kettő deres,
Mind a kettő
A lányokra keres...*

Azt sem tudom mit, mennyit, kivel... Ittam másnap reggelig, s akkor meg átköltöztünk Detroit dirborni oldalára... Jó lakás volt, Ford lakás... Új cimboráim is polyákok, taljánok, csehek, meg magyarok... Nem mondhatok rájuk semmit, bennem lakott a hiba, merthogy az én lelkem nem nyílt barátságra, a szívem meg vidámságra többet... Az asszonnyal ettük egymást, a leányka megszokott környezetébe, Talján Tóniékhoz kívánczozott ökrökké, az emberek között pedig úgy éreztem magam, mint akinek krétás a háta... Így nyitott ránk kilencszáztíz, s a szerencse, hogy a portámon semmi örömet se találjon... Nyertem négyszázhetvenkét dollárt a lutrin, majd negyedévi keresetet... Tele lett a zacskó, küldött hazafele... Küldött a szégyen is, a hely meg csalogatott, ahol születtem, ahová sírni is nevetni is, akár meghalni is hazavágyakozik az ember... Majdnem menekülés volt az, ahogy hátat fordítottam Amerikának... De a leányka nem akart jönni... Az asszony is könnyen hátradobta a válla fölött... Talján Tóniék tartóztatták: Tegye készbe afodrászságot, amit tanul, azután meg múljék rajta megy-e, marad-e... Addig szülei lesznek... Ott maradt hát Detroitba... Talán azért, hogy legyen egy fehér kendő, ami búcsút lendül utánam... Így hoztam haza ötvenegy esztendőmet, hervadozó asszonyomat, a dolláros zacskót, s a reménység pislákoló mécsesét, hogy a törtderekű fa is megújul, ha tavaszt ér az otthoni földben...

Idáig mondta a Miatyánkot, mert közbekanalazott az ősz. A legeltetés végetért, a felázott föld a dereknek, ködöknek maradt, s Cecília, János után Katalin napja is elkövetkezett, hogy állapotából karácsonyra következtetni lehessen. November hátulján előkésedelmeskedett András is, csőszbúcsú, s a Janurik Ondó bátyámat köszöntő szüleim engem hagytak tanyásnak, hogy az otthon őrizetlen ne maradjon. s talán azért is, hogy a Miatyánkom ámen nélkül ne maradjon...

- Itt a kredencen, a koszorús bögre fenekén negyven fillér – mondta édesapám, amikor elsorolta a litániát, hány kéve szár jár a tehénnek, villa pász a lovaknak, vödör ivós a disznóknak, s kukorica a szárnyasoknak. – Ha jönne az öreg Forgács Mihály, ez az övé, merthogy négy hold földünk állott az őrizete alatt. Készíték kiskancsó bort is néki. Mindenre két szemed... No, Isten maradjon veled...

Jött is Mihály bácsi etetés idején. Kedvetlen volt, sietős. A bort megitta, maradékát a bajszárol is lenyalta, de a pénzt azt visszatolta elébem.

- Nesze itten még egy pengő hozzá. Add oda Hanga Örzse nénédnek. Vegyen rajta kendőt magának, és emlegessen meg róla. Tiszteltetem jóegészséggel.

S indult volna is, nagy szomorúan, ha vissza nem fogom...

- Hát a história vége, Mihály bátyám? Azzal mi lesz?

- A história vége, - nehezedett vissza a székre. – Nincsen annak vége, még tart... De a jó szívedért hozzámondhatok... Szóval, hazajöttünk. Úgy fogadtak, mintha a Miszter Prezident valamennyi dollárját zsákbakötve magammal hoztam volna. A rokonság is, a szomszédság is, de a hivatalbéliek is... Isten hozott, öcsém... Ne a padkára üljél, hanem az első helyre, az illet téged, sógorasszony... Megtiszteltek vacsorára? Volna fertály föld a mezsgyén, ragasztanám, ha kiségitenél... Interesre, persze... Megjöttél uramöcsém? Elkelve egy világlátott esküdtember az évvégi választás után... Dicsértessék a Jézus... Ugye, tudja Forgács úr, hogy hatesztendei párbérrel tartozik az anyaszentegyháznak... Azután, hogy látták csak négy holdra futotta, kicsi szőlőre, a két lóért, kulcsoszszer számért, kocsiért, már úgy érte, hogy a rávaló kis részért a bankhoz kellett fohászkoznom, a fejen maradtak, legfeljebb billentek a kalapok, az uramból, hallod te Mihály, Miska, idehallgass hé lett, s az esküdtséget se hozták többet szóba, amire az elején célzást tett a bíró... A miszterbeszédből csúfság lett, a példázatból, hogy Amerikában így etetnek, így szántanak, vetnek, hízlalnak, megalázás... Nyálasszajúak is rámkiabálták: Mi újság Amerikában Miszter Forgács? No, majd én megmutatom, nektek... ! Árendáltam, hizlaltam... Majd Miszter Ford kiségit... Fordson traktort szerettem volna venni... Ennyi pénz kéne, bankigazgató úr... Annyi nincs, Mihály, csak ennyi... Nem futotta, így hát csak aratógépet vettem... Aki nálam munkálkodott, úgy fizettem, mint Amerikában... Az is kinevetett... Rossz termés... állatvész... a váltópapirosra eggyel több jelet tettek, ami a százasból ezrest csinált... Hat esztendőt bírtam... Annyit, mint Amerikában... Fizess!!!! Nincs miből... Tamtamtatatom... Csak a ház maradt, merthogy idején az asszony nevére tettem... Ő pedig addig átkozott: Vegye el az Isten a két szemed világát, míg az övét firhangolta el a szürkehályog... Cselédnek álltam... Intéző úr, nem indít ez a bivaly... Írjál a Miszter Prezidentnek, küldjön kormánykereket a farka alá, majd indít akkor... Gazda uram kukacos ez a kommenció szalonna... Eredj Amerikába, ott válogass... A cselédcimborák is rámtették, bolond vagyok, mert hihetetlen volt az értelmüknek, amit soroltam... Végezetül csósz lettem irgalomból... Hát így volt...

- És Moni, a leánya?

- Tán négyszer írt harminc esztendő alatt, de dollárt, azt nem küldött soha. Pedig sokszor folyamodtam hozzá a más pennájával: Segítsél rajta, nyomorult vagyok. Egyszer küldött valami rossz ruhákat, de a pakkba belefészkelte az egér, mire hazaért...

- Majd küld, Mihály bátyám, küld bizonyosan...

- Csak ő segíthetne, meg az Isten, ha magához szólít...

Úgy tűnt el a földre kívánczó ég alá, mint aki a végtelenségbe megy. Egyre kisebbedett. Végezetül is befogadta a messzeség koporsója, s koporsófedélnek ráborultak a fellegek...

Este, jóval lámpagyújtás után hazatértek az András - köszöntők. Édesapámnak piros volt a füle, olyan, amilyen szeszesen szokott lenni, de jókedvű volt édesanyám is. Testvéreim odamaradtak. Tanyabál, szlovákul vecserka volt a Janurik Ondró bátyámék során, ottfogták őket. Örömmre. Legalább hamarabb be a csíkos dunyha alá, az apám háta mögé, és:

- Meséljen édesapám...

Csillogott száján a szó, ha ivott, de azért a módjáért kérette magát.

- Mit meséljek? Mindent elmondtam már, ami csak bennem volt...

- Az öreg Miszter Forgácsról meséljen... Mit csinált, amikor hazajött Amerikából?

- Járt itt?

- Járt, a pénzé odaadtam...

- Bolond volt szegény, mert, az igazságot, meg az egyenlőséget kereste. Pedig az ujjunk se egyforma hosszú. Miszterezte a kanászgyereket is, a kosztját meg így osztotta: Nesze Pista, itt a csirkecombja. A múltkor szárnyát kaptál ..... Aratógépet vett, annyival fizette azt, aki szolgálta, mint odakint ... Meg így, meg úgy Amerikában ..... Nem, mint itt .... A csendőrök is megfigyelmeztették, a tisztelendő úr kiprédikálta, majd a szájára vette a világ, hogy nem lenne tökéletes..... Az Isten, ha tudja ..... A falu kiveti a másmilyent, a szegénység pedig kegyetlen .... Megeszi a fajtáját is, akár a lázas disznó fialás után a malacait.....

- Hát nincsen igazság, édesapám?

- Van az, kéne, hogy legyen...

- Mi az igazság?

Elgondolkozott. Már azt hittem szendereg, amikor összecsikorgatta a fogait...

- Az, hogy aludj!

S mert szófogadó gyerek voltam, elaludtam, ahogy az igazság is aludt... Hétre rá elkészült a szabadfoglalmazás. Miszter, az öreg csősz, ez lett a címe. Megtöltött egy kérfilléres irkát. Elek tanító úr nagyon megdicsért érte. Még Varga Ferenc tanító úrnak is megmutatta, aki meglátogatta tanyai iskolánkat. Pedig nagyúr volt Varga Ferenc tanító úr, doktor Varga Ferenc, meg a méltóságos apátúr veje is, ahogy a nép mondta, merthogy a főpapunokahúgát vette feleségül. Sokáig kérdeztetett doktor Varga Ferenc, ki vagyok, mi vagyok, szeretnék-e tanulni, s azután édesapámat is megtisztelték Szabó Elek tanító úrral. Hogy: Tehetséges a fia, bátyám, kár lenne a barázda fenekén hagyni...

Így kerültem egy előhasú üsző árán, meg Mihály bácsi révén magasabb iskolába, s ha a mindenség szakajtókosarában minden, ami véletlennek látszik, okkal bír, nyilván a róla szóló dolgot nevezhetem annak a jegygyűrűnek, mellyel magam az írással eljegyeztem...

A megbolydult világban nem sok hírt hallottam Forgács Mihály bácsi felől, látni pedig mindössze egyszer láttam az alapítványtevő Vida Imre csendbiztos nevét viselő szegényház kapujában. Elpanaszolta, hogy Neszte néni meghalt, a gondviselők meg betették a többi lázárok közé, várja ki közöttük az utolsó napját...

De ő, szegény, mást is várt, s huszonöt esztendő múltával is melegedik a szívem, ha arra gondolok, hogy hazugsággal pislákoló tüzecskéje alá még egyszer, utoljára lobogó lángot tettem...

- Ez a levél jött Monitól – nyújtotta ki a százszor hajtogatott papírost a szegényház vaskapujának két vaspálcája között. – A tisztelendő úr, aki a lelkünkkel törődik, úgy olvasta, hogy dájd... hogy meghalt... Könnyek perdültek alá a szeméből. – Dájd az amerikaiul halál... – Utánam kapott. – Mondjad, ugye nem igaz?

A Holt- Körös felől tavasz szellőzködött, s bomló barkaszag úszott a szellőhátán. Nagyszombati feltámadásra készült a falu...

Széjjel hajtogattam a megsárgult levelet...

Olvashatatlan aláírással, kiterjesztett szárnyú galambos pecséttel megkoronázva ez állott rajta:

„Monika Forgacs die din 1937 on Sunday in the Holy Ghost Hospital of Detroit, in heart disease”.

„Forgács Monika 1937 virágvasárnapján a detroiti Szentlélek kórházban, szívbajban meghalt.”

- Tévedett a tisztelendő úr, Mihály bácsi... – dadogtam. – Ő csak latinul tud, eztmeg, hiszen tudja angolul írták... Az áll rajta, hogy... örökös amerikai... honpolgárságot kapott. Most már az ő szavazatán is múlik, ha valaki Miszter Prezident akar lenni...

Tekintete megtisztult az aggodalom felhőitől...

- Jól olvastad, fiam?

- Ahogy írva van...

- Áldjon meg érte az Isten...

Pillanatokkal később, de már ujjongó szemmel, türelmetlenül:

- És dollárt... azt küld-e? Lóra, sárga kocsira, szerszámra. Nem írja?

- Küld... virágvasárnapján. Idén-e, jövőre-e, azt nem... írja...

Ebédre csengettek a szegényházban, indulnia kellett...

- Ha küld, ha lovat, szerszámot, szekeret veszek... úgy éltesse az Isten, téged ültetlek magam mellé legelőszőr...

Elfedte a házszegelet...

Azután az esztendők...

Azután a halál, hogy körbezáruljon a titka...

Végezetül a feledés, hogy a titok még tikosabb legyen. S talán vissza sem hozzák a szintén haladó emlékek soha többé, ha az idei nagyszombaton nem hív egy szövetkezeti fogatos...

- Különb tavasz is lehetne – árkolom a beszélgetés útját a köszönés meg a kézfogás után. – Több napfény, hogy indulhatna tőle az élet...

- Meg eső – toldja ki a fogatos. – Úgy várnánk már, mint Miszter Forgács Mihály Amerikából a dollárt. Az édesapám nagybátyja volt, szegényházban halt meg az árva...

A két vályús hátú paripa csillagokat rúgva a kövön, úgy vágatott velünk, ahogy a gondolat szárnyal. A sárga rakoncás szekér olykor nagyokat zökkent alattunk, s a kulcsos szerszám rézveretén aranyat játszott a napfény. S a haldokló emlékek feltámadtak az emlékezetemben, merthogy a fogatost szintén Forgács Mihálynak hívták.

Megjelent: Új Írás 1964. augusztus. p. 955-970.